

Barn i fosterhjem

– når foreldre fengsles

Hvilke konsekvenser kan fengsling av foreldre eller andre nære ha for barn? Hvilke reaksjoner kan barn ha på fengsling av en forelder? Hvilke utfordringer kan barna møte - følelsesmessig, i forhold til omgivelsene, og i møte med kriminalomsorgen? Noen barn bodde allerede i fosterhjem da biologisk mor eller far ble fengslet, for andre barn er plassering i fosterhjem en konsekvens av at foreldre fengsles. Hvordan kan fosterforeldre støtte barna og møte deres behov?

- Av Anne Berit Sandvik og Bente C. Grambo, seniorrådgivere i organisasjonen For Fangers Pårørende (FFP)

Organisasjonen For Fangers Pårørende (FFP) er en landsdekkende organisasjon som arbeider for pårørende til innsatte. Målet med FFPs arbeid er å bedre situasjonen til pårørende, både gjennom råd og veiledning til pårørende, og gjennom informasjons- og påvirkningsarbeid overfor kriminalomsorgen, hjelpeapparatet og myndighetene. FFP møter mange barn og familier berørt av fengsling. Både foreldre, ansatte i barnehager og skoler, i barnevernet og i hjelpeapparatet for øvrig, kontakter oss med spørsmål og problemstillinger knyttet til barnas situasjon. Vår erfaring er at både barnas omsorgspersoner og hjelpeapparatet etterspør mer kunnskap om kriminalomsorgen og hvordan fengsling påvirker barn.

I løpet av et år opplever mellom 6000 og 9000 barn at foreldre kommer i fengsel. I tillegg er det mange barn som opplever at søsken, besteforeldre eller andre som står dem nær, fengsles. Bor barnet i fosterhjem, er det fosterforeldrene som har ansvar for å ivareta barnet og bidra til at barnet får opprettholdt kontakten med mor eller far i fengsel dersom det ikke er særlige grunner for noe annet. Dette er forankret i FNs barnekonvensjon artikkel 9, som sier at barn som er atskilt fra en eller

begge foreldre, har rett til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene regelmessig, med mindre dette er i strid med barnets beste. Andre sentrale bestemmelser som berører barn med foreldre i fengsel, er blant annet barns rett til å bli hørt (FNs barnekonvensjonen art. 12) samt Grunnloven §104 som fastslår at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i saker som gjelder dem.

Spesielle utfordringer i fosterhjem

Noen barn kommer i fosterhjem på grunn av at deres biologiske foreldre fengsles, andre har bodd lenge i fosterhjemmet. Barn som har bodd hos fosterfamilier over tid, kan ha ulik kontakt med sine foreldre. Noen har jevnlig kontakt, andre har ikke kontakt med verken mor eller far. Fosterforeldre skal først og fremst skape en trygg og god hverdag for barnet. Det er viktig å være oppmerksom på at barnet uansett situasjon kan bli preget av fengslingen, selv om deres foreldre ikke spiller en stor rolle i deres hverdag. Barnet kan ha mange tanker og følelser omkring fengslingen og den fengslede forelderen, uten at det deler disse tankene med menneskene rundt dem.

Barnet kan være spesielt sårbart i forhold til hvordan fosterforeldre ser på den fengslede forelderen. Barnet kan

Om forfatterne

• **Anne Berit Sandvik** er utdannet kriminolog. Hun har arbeidet i FFP siden 2005. Hun har tidligere blant annet arbeidet i Barne- og likestillingsdepartementet og ved Universitetet i Oslo.

• **Bente C. Grambo** er utdannet kriminolog. Hun skrev hovedoppgave om situasjonen for fedre i fengsel, og har arbeidet i FFP siden 2001. Hun har tidligere arbeidet for Barneombudet og Likestillingscenteret.

føle at det må forsvare forelderen fordi det tror at andre ser ned på eller tenker negativt om mor eller far. Lovbruddet og fengsling kan føre til mange tanker hos barnet, og det kan være vanskelig å forholde seg til det forelderen har gjort som førte til fengsling og eventuelt til fosterhjemsplassering. Noen barn kan reagere ved å ta avstand fra, eller ved å idyllisere, forelderen. Dette kan være måter å prøve og mestre situasjonen på følelsesmessig.

Det å knytte seg til andre personer i denne sårbare situasjonen, kan være svært vanskelig. Barnet kan føle seg ensom med sine tanker, men kan oppleve det illojalt å skulle snakke med andre om den fengslede forelderen, kanskje spesielt med fosterforeldrene.

Barn som allerede bor i fosterhjem når foreldre kommer i fengsel, slipper store omstillinger i sin hverdag på grunn av fengslingen. Det kan likevel ha behov for informasjon og hjelp til å håndtere situasjonen.

Barns reaksjoner på fengsling

Hvordan barn opplever fengslingen avhenger av ulike faktorer. Hva barnet blir fortalt, hvilke reaksjoner det møter fra andre og hvilken støtte det har rundt seg, er viktig for hvordan barnet

opplever situasjonen. Barnets relasjon til den fengslede, barnets alder og modenhet, type kriminalitet og lengde på dommen er faktorer som har betydning. Om barnet bodde i fosterhjem før fengslingen, eller kom i fosterhjem som en følge av fengslingen, vil selvsagt også ha stor betydning:

«Jeg kom først i beredskapshjem og trodde jeg skulle bli der. Jeg trodde først jeg hadde kommet i barnehjem eller noe og ble kjemperedd. Først satt jeg på fanget til hun beredskapsmoren og var kjemperedd. Tenkte at nå blir jeg borte for alltid. Nå har jeg blitt adoptert av dem. Også fikk jeg vite det da, fikk sånn god omsorg, og hun sa at pappa bare var i fengsel, at han ikke var borte».

Gutt med far i fengsel

Når foreldre kommer i fengsel kan barn reagere med mange følelser samtidig, som sorg, sinne, savn, skyldfølelse og redsel. For noen kan det også være en lettelse, for eksempel om barnets hverdag har vært preget av uro eller vold. Foresatte som svarte på spørsmål om barnas situasjon i en landsomfattende undersøkelse av pårørendes helse og livskvalitet, svarte at barna hadde fått ulike reaksjoner (FFP 2007). Over 2/3

av barna var preget av at de var triste og lei seg, og 16 prosent var plaget med angst. Flere hadde også hode- og nakkesmerter, søvnproblemer, redusert matlyst og magesmerter. Mange viste atferdsendringer som er typiske for barn i krisesituasjoner. Noen ble stille og innesluttet, andre ble lett oppspilte eller aggressive og havnet ofte i konflikter. Dette er reaksjoner som kan skape vansker for barna både sosialt og i forhold til skole og læring. Av barna som hadde mor eller far i fengsel, hadde 44 prosent fått dårligere helse etter fengslingen, ifølge deres foresatte.

Det kan være ulike grunner til at barn får atferdsendringer eller psykosomatiske reaksjoner i en slik situasjon. Noen har opplevd traumatiske ting i forbindelse med lovbrudd eller fengsling. Noen barn var tilstede da forelderen ble pågrepet og fengslet. Dette kan ha vært en dramatisk opplevelse, som barn kan trenge hjelp til å bearbeide og som kan gjøre deres opplevelse av fengslingen enda vanskeligere. Familier forteller oss ansatte i FFP at den første fasen etter en arrestasjon og varetektsfengsling ofte er særlig belastende. Det er en tid preget av mangel på informasjon og mye bekymring. Mange pårørende opplever den første tiden som en krise der livet blir snudd på hodet, og perioden er for mange preget av følelsesmessig kaos og stor usikkerhet i forhold til framtiden. Dette vil i stor grad også gjelde barna.

Barn kan også reagere fordi de får lite kontakt med den fengslede, og de kan være bekymret for han eller henne. Om barnet kommer i fosterhjem som en følge av fengslingen, vil dette i seg selv innebære en stor endring i barnets liv. I tillegg til å tilpasse seg en ny situasjon skal barnet også håndtere opplevelser, følelser og bekymring knyttet til forhold ved de biologiske foreldrenes situasjon. Mangel på god informasjon om det som skjer kan gjøre barnet utrygt.

Hva trenger barnet å få vite?

Det er ikke alltid barna er informert om at mor eller far er fengslet. Mange

fosterforeldre lurer på om de skal fortelle barnet om lovbruddet og fengslingen, og hva de bør si. I mange situasjoner kan både den innsatte og barnets øvrige familiemedlemmer ha sterke meninger om barnet skal få vite om fengslingen, og om årsaken til denne. Det kan være en vanskelig situasjon for fosterforeldrene hvis deres vurderinger er i konflikt med hva barnets familiemedlemmer mener. Det ideelle er om de voksne rundt barnet snakker sammen og blir enige om hvordan de best kan håndtere situasjonen. FFP anbefaler i utgangspunktet åpenhet og ærlighet i forhold til barn, men i vurderingen av om man skal fortelle og hva man skal fortelle må man ta hensyn til barnets alder og modenhet.

Hva skal man så fortelle? Hva har barnet behov for å vite? Det finnes ingen enkel oppskrift på dette, men det er viktig at barnet blir forklart om

fengslingen på en forståelig og god måte. Fosterforeldrene må vurdere hvordan de best kan snakke med barnet om fengslingen og ta hensyn til blant annet barnets alder, modenhet, lengde på dommen samt hvilket forhold barnet har til den fengslede forelder.

Barn har behov for å forstå det som skjer rundt dem. Hva har skjedd og hvorfor? Små barn lurer gjerne på om alle som sitter i fengsel, er tyver og har jernkule lenket til foten. Ungdommer kan være redde for at den fengslede forelder blir mishandlet eller sjikannert som man kan se på film. Når barnets omsorgspersoner er åpne og snakker om situasjonen og hva som har skjedd, viser de barnet at det er lov å snakke om det som oppleves vanskelig:

«I begynnelsen fortalte jeg ikke barna om det som hadde skjedd. Jeg følte at jeg selv måtte takle det før jeg kunne fortelle det

til dem. Til slutt var det barna som konfronterte meg. De hadde skjont så mye mer enn jeg trodde».

Kvinne med ektemann i fengsel

Barnet trenger ikke nødvendigvis å få alle detaljer, men får det anledning til å spørre om alt det lurer på, kan dette hindre utvikling av skremmende fantasier rundt det som har skjedd. Barns fantasier er ofte mer dramatiske enn virkeligheten. Det å få vite hva som har skjedd kan gi barnet trygghet, og det kan være en styrke i møte med omgivelsene. Hvis barnet ikke blir fortalt om fengslingen, men senere får vite om det, kan det føle seg sveket og få problemer med å stole på sine nærmeste omsorgspersoner.

Bekymring og skyldfølelse

Mange barn er bekymret for foreldrene sine når de er i fengsel, uansett hvordan relasjonen mellom barn og foreldre har vært. Informasjon om hvordan foreldrene har det kan bidra til å dempe bekymring. Barnet trenger å bli fortalt at mor eller far får mat, har en seng å sove i og mennesker å snakke med, og at mor eller far går på skole eller arbeider i fengselet om dagen.

Barn kan også føle skyld for at foreldre har kommet i fengsel:

«Jeg sa til pappa at han skulle forte seg hjem, og så ble han stoppet av politiet. Jeg trodde lenge at det var min skyld at han satt i fengsel. At han kjørte så fort fordi jeg sa han skulle skynde seg».

Jente med far i fengsel

Lenge etterpå fikk hun vite at faren var fengslet for langt alvorligere lovbrudd, og skjønte at det ikke var hennes skyld.

Et barn kan også bli redd for at det selv kan komme i fengsel hvis det gjør noe galt. Det er viktig å snakke med barnet om disse tankene og gi det hjelp til å legge fra seg ansvaret.

Barnet kan ha mange motstridende følelser i forhold til forelder og handlingen han eller hun har begått, og kan trenge hjelp til å skille mellom handling og person. Det er normalt å ha ulike følelser, og barnet bør få vite at det er

greit å være både sint på og glad i noen samtidig.

Barnet i møte med omgivelsene

Mange pårørende forteller oss at de er redd for å møte fordommer, og at fengslingen av et familiemedlem derfor gjerne er tabubelagt. Barn som bor i fosterhjem kan ha særskilte problemstillinger i hverdagen, og kan også oppleve å bli stigmatisert og utsatt for ekstra belastninger på grunn av fengslingen. Når barnet vet hva som har skjedd, kan det være lettere å svare for seg hvis noen stiller spørsmål. Det er lurt å forberede barnet på at det kan få spørsmål og kommentarer fra andre. Kanskje noen kommer til å si dumme ting? Det kan være nyttig at barnet får hjelp til å øve inn noen setninger som det kan si hvis noen spør. Dette kan gjøre at barnet kjenner seg tryggere. I likhet med andre barn i vanskelige livssituasjoner, er barnet mye bedre rustet til å takle utfordringene hvis det er forberedt på utfordringer det kan møte. Det kan også hjelpe at barnet er trygt på at det ikke har skyld i den situasjonen det er i. Allikevel kan det være vanskelig for barnet å snakke om at mor eller far er i fengsel:

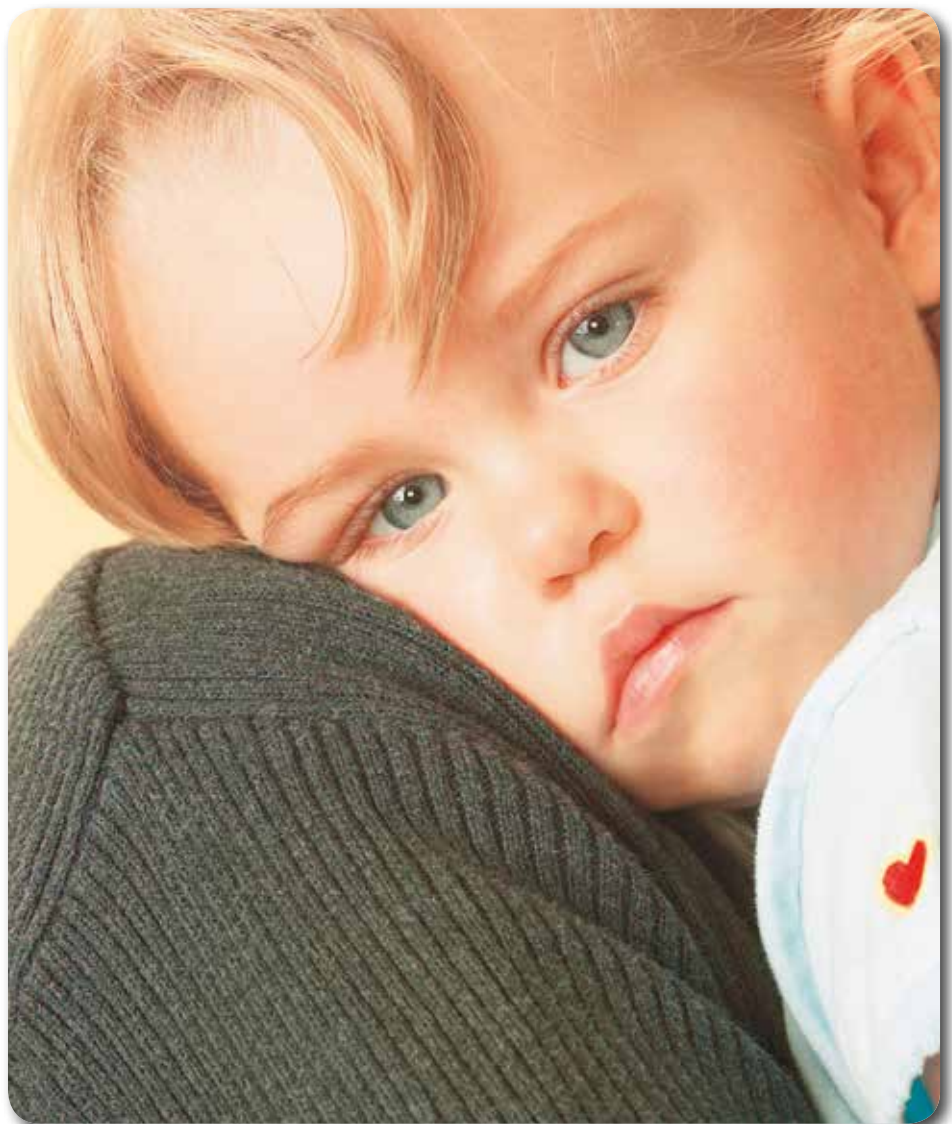
«Det beste som skjedde denne uken var at jeg besøkte pappa i fengselet. Men det var litt dumt å komme tilbake til skolen og ikke vite hva jeg skulle si».

Jente med far i fengsel

Mange pårørende har stort utbytte av å involvere ansatte i barnehage eller skole i barnets situasjon. Mennesker som omgås barnet i det daglige, kan være viktige ressurspersoner for barnet. Når de kjenner situasjonen, kan de være ekstra oppmerksom på barnet, og kan følge med i forhold til om barnet har det vanskelig eller blir mobbet. Det kan oppleves trygt for barnet å vite at noen i barnehagen eller på skolen kjenner til situasjonen.

Barn på besøk i fengsel

Fengsel er en ukjent og fremmed verden, både for barn og for mange voksne. Mange fosterforeldre er usikre på om

det er riktig at barnet drar på besøk i fengsel. Hvordan vil barnet reagere på høye murer og låste dører? Hvordan vil det reagere på å treffe mor eller far under slike forhold? Vil barnet ta skade av det? FFPs erfaring er at det i de aller fleste tilfellene er best for barn å opprettholde kontakten med foreldre i fengsel så lenge kontakt er vurdert å være til barnets beste. I disse tilfellene kan det å opprettholde kontakten under fengsling ha stor verdi både på kort og lang sikt. Dette kan gjøres både gjennom brev, telefon eller besøk, og etter hvert også ved permisjoner. Det å få komme på besøk og få se hvordan mor eller far har det, kan gjøre barnet tryggere på at forelderen har det greit i fengselet.

Om barn som ellers har jevnlig kontakt med sine foreldre ikke får opprettholde kontakten under fengsling, kan

det føle seg forsømt og bli usikre på om forelderen fortsatt bryr seg om dem. Dette vil også innebære et brudd med FNs barnekonvensjon art. 9, som slår fast at barnet har rett til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med foreldrene, så sant dette vurderes å være til barnets beste.

Viktig å forberede barnet

Hvis barnet skal på besøk i fengsel, er det viktig at det er forberedt slik at møtet med fengselet blir best mulig. Det er viktig at barnet følges av noen det er trygg på.

Før besøk kan det være en god idé å kontakte fengselet for å få informasjon om regler knyttet til besøk, hvordan besøk foregår, hvordan besøksforholdene er og hvilke kontrolltiltak som vil bli gjennomført ved besøket. Fengslene er forpliktet til å tilrettelegge for at

besøk av barn kan skje på en skånsom måte. I praksis er det imidlertid varierende hvor gode besøksforholdene er. Noen fengsler har fremdeles besøksrom som ikke er spesielt godt tilrettelagt for barnebesøk. Kriminalomsorgen har likevel fått større fokus på barns behov de siste årene, og flere fengsler har besøksrom spesielt tilrettelagt for barn på besøk. Noen fengsler har også besøksleiligheter. Siden 2014 har alle fengsler hatt egen barneansvarlig. Den barneansvarlige skal bidra til at alle ansatte i fengselet skal ha fokus på barnets beste i møte med fengselet. Det er mulig å ta kontakt med den barneansvarlige ved fengselet barnet skal besøke for å få informasjon om besøksforhold, slik at man stiller så godt forberedt som mulig før besøket. Kontaktinformasjon til den barneansvarlige finnes på fengslenes hjemmesider eller man kan ringe sentralbordet i fengselet.

Når fosterforeldrene forbereder barnet på å besøke i fengsel, kan det

være lurt å være så konkret som mulig. Beskriv veien inn til besøksrommet, fortell at man må ringe på porten og gå gjennom flere låste dører, og at de ansatte har uniform. Fortell også barnet at kontrollen er for at det skal være trygt for alle som er i fengselet. Det kan også være lurt å snakke om at mor eller far ikke kan bli med hjem etter besøket.

«Det er mye overvåking og kontroll – regler for hva man kan ha med seg og på seg. Man blir redd for å gjøre feil og tenker: Hvis jeg gjør feil nå, hva skjer da?»

Jente, 14

Flere fengsler har tilrettelagt informasjon for barn på sine hjemmesider. Noen fengsler har bilder og informasjonfilmer rettet mot barn som viser hvordan det er å komme på besøk i et fengsel. Ringerike, Halden og Ila fengsel har gode eksempler på dette. Generell informasjon om fengsler og

besøk kan man også finne på kriminalomsorgens egne sider for barn, www.kriminalomsorgen.no/miniomsorgen. FFP har utviklet flere informasjonshetter rettet mot barn, og har også laget ulike filmer der barn forteller om hvordan de opplever det å ha en forelder i fengsel. Filmene og informasjonshettene finnes på vår hjemmeside, www.ffp.no.

Hvis barnet er godt forberedt trenger ikke møtet med fengselet å oppleves så skremmende.

Informasjon og fellesskap med andre barn

FFPs erfaring er at det kan være til stor hjelp, både for barn og voksne, å snakke med noen som har kunnskap om fengsling og om barns reaksjoner. Det kan hjelpe barnet til å forstå det som skjer og til å akseptere og håndtere egne reaksjoner. FFP har tilbud om rådgivning gjennom samtaler i våre lokaler, og via telefon og e-post for

både barn, deres omsorgspersoner og hjelpeapparatet.

Våren 2018 lanserer FFP en egen chat-tjeneste for barn og unge på vår hjemmeside, noe vi ønsker skal bidra til en enda lavere terskel til å ta kontakt med FFP med spørsmål og problemstillinger. På hjemmesiden finnes også informasjon om fengsling og barns situasjon, og barn kan også selv ringe eller sende e-post til FFP.

FFP har tilbud om ulike treff og aktiviteter for barn, unge og familier i Oslo og Trondheim, og vi arrangerer også helge- og ferieturer. For mange barn oppleves det verdifullt å møte andre med liknende erfaringer. Gjennom FFP Ung, FFPs barne- og ung-

domstilbud, kan barn og unge møte andre som også har foreldre eller andre som står dem nær, i fengsel:

«Jeg føler meg 100 kg lettere. Jeg trenger ikke forklare. De andre skjønner hvordan det er»

Jente med pappa i fengsel

Mange barn med foreldre i fengsel deltar på aktiviteter med FFP Ung, både i Oslo og Trondheim. Barn under 12 år må komme i følge med en omsorgsperson, noen barn kommer med sine fosterforeldre.

Bare det å vite at det finnes mange andre barn som også har foreldre i fengsel, kan hjelpe barnet til å føle seg

mindre alene i sin situasjon. Barn med foreldre i fengsel, er nødt til å håndtere noen utfordringer. Gjennom informasjon og en trygg omsorgsbasis som er oppmerksom på barnets behov, kan barnet stå bedre rustet til å takle de utfordringene det møter.

For Fangers Pårørende (FFP)

- FFP er en landsdekkende organisasjon som arbeider for å synliggjøre og bedre situasjonen for pårørende. FFP gir råd og støtte til pårørende over hele landet gjennom telefon, e-post og våre hjemmesider, www.ffp.no. Vi har chat-tjeneste for barn og unge på våre hjemmesider.
- FFP har hovedkontor i Oslo og en lokalavdeling i Trondheim. Her tilbyr vi individuelle samtaler og familiesamtaler, aktuelle møter, kulturtilbud og andre aktiviteter. FFP har egne tilbud til barn og unge gjennom FFP Ung. Andre sentrale oppgaver er prosjekt- og informasjonsarbeid og påvirkningsarbeid overfor kriminalomsorgen og myndighetene forøvrig.

FFP har utviklet følgende informasjonsmateriell:

- Utenfor muren – en håndbok for deg som er pårørende
- Lisa besøker pappa i fengsel
- Er du mamma eller pappa og sitter i fengsel? Et hefte til deg som er forelder på avstand
- Spørsmål og svar – for barn og unge med et familiemedlem i fengsel

Ta kontakt med FFP så sender vi deg informasjonsmateriell!

For Fangers Pårørende (FFP)

Telefon: 22 11 41 30
Mandag til fredag kl. 9.00-15.30
post@ffp.no

Telefon: 73 51 19 29
Mandag til fredag kl. 9.00 – 15.00
trondelag@ffp.no
www.ffp.no

